

**Василь БОТУШАНСЬКИЙ**

## **ДОПОМОГА УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ГОСПОДАРСТВА МОЛДАВІЇ (1946-1950 рр.)**

Впродовж 1941-1944 рр. війна завдала великих збитків Україні, Молдавії, як і іншим республікам колишнього СРСР. Тож покоління, яке винесло на собі тягар цієї війни, мусило докласти своїх зусиль і для відбудови зруйнованого господарства.

Терплячи нестачу найнеобхіднішого, трудові колективи тодішніх республік згідно з директивними рішеннями вищих органів влади і управління СРСР надавали посильну допомогу одна одній. Це підтверджується практичними діями двох сусідніх республік – України і Молдавії. Остання під час війни втратила до 64 тис. чол. загиблими, 47 тис. чол. було вивезено в Румунію, Німеччину, знищено 1037 промислових підприємств, 353 колгоспи, 66 МТС, спалено 50 тис. житлових і господарських будівель.

Власними трудовими і особлива матеріальними засобами республіці важко, а то й неможливо було відновити виробничі потужності підприємств, транспорту, будівництва. Тому допомога сусідньої України була вкрай необхідною. Передусім важливо було відновити залізничний транспорт, який дозволяв доставляти необхідні вантажі. За порівняно короткий час було відновлено залізничне сполучення Кишинів – Одеса, Кишинів – Чернівці та інші напрямки. Україна, як і інші республіки, поставляла в Молдавію різні машини, механізми, матеріали. У 1946 р. Молдавія одержувала із Дніпропетровська підйомні крани, з Калинівки – трансформатори, з Макіївки – сталь, із Львівської обл. – цемент, з Харкова – інструменти, із Жданова (Маріуполя) – прокат, труби [5.1946. 11 лип.].

При відбудові Белцького цукрового заводу з Одеси поступало обладнання (ваги) [6, с. 20]. Під час відбудови Бендерського і Тираспольського консервних заводів електрогенератори поставлялися навіть з діючого Київського консервного заводу. Оскільки харчова промисловість була провідною галуззю в цій республіці, то відбудові її приділялася особлива увага. За відповідними владними розпорядженнями на ці підприємства метал поступав з Одеси, Харкова, обладнання, хімікати, будівельні матеріали – з Києва, Харкова, Дніпропетровська, Одеси, Львова, Черкас.

Через те, що Молдавія бідна на ліси, то з України, зокрема з Карпат, поступало багато лісу. За розпорядженням з центру Молдавії було виділено лісові масиви у Станіславській, Чернівецькій, а згодом і у Закарпатській та Дрогобицькій областях для лісозаготівлі. Керівництво Молдавії створило на території України 27 лісозаготівельних контор, кілька лігоспів, зокрема у Сторожинці, Вижниці Чернівецької обл., у Делятині Станіславської обл. На лісозаготівлі працювало у цих конторах 2,5 тис. українських і молдавських робітників. У їх користуванні було до 300 автомашин, автопричепів, 600 коней. Всього за 1945 – 1948 рр. з України в Молдавію було вивезено понад 600 тис. куб. м лісу – кругляка. Крім того, поступали і напівфабрикати. Наприклад, Тираспольський лісотарний комбінат щорічно отримував з України значну кількість клепок і клепочних колод. Крім того, Молдавії за розпорядженням з Москви було дозволено для будівельних цілей відкрити на території України, зокрема у Чернівецькій обл. булощевневі і гравійні кар'єри, звідки щороку вивозилися десятки тисяч тонн гравію і каменю [3. Ф. Р. 2848. Оп. 3. Спр. 10. Арк. 4–5, 34, 170; Ф. 3021. Оп. 5. Спр. 1124. Арк. 5; 7. Ф. Р. 2. Оп. 7. Т. 3. Спр. 2396. Арк. 228; 5. 1945. 27 вер., 7 жовт., 1 лист.; 1946. 13 бер.; 1947. 17 січ., 25, 28 лют., 16 бер.].

Для Молдавії, яка не мала власних енергоносіїв, дуже важливим було одержання з України вугілля. Одним із шляхів забезпечення Молдавії вугіллям у 1946 – 1950 рр. була передача республіці однієї із зруйнованих на Донбасі шахт біля ст. Лутугіно (за 4 км). Відбудовували шахту молдавани, українці, росіяни і згодом видобували з «Молдаванки» (так її називали робітники) вугілля для підприємств і побутових потреб Молдавії. Зокрема, на шахті працювали трудівники з Молдавії - Чуря, Гладішин, Богданов, Склярівська, Кошова та ін. [8. 1948. 29 серп.]. Поступало вугілля в Молдавію і з інших шахт України. Якщо у 1945 р. з України в Молдавію було відвантажено 226 тис. т вугілля, то у 1950 р. – 763 тис. т.

Значною була допомога України у відбудові столиці Молдавії Кишинєва. Метал поступав з Києва, Харкова, Дніпропетровська, Одеси, з інших міст України – цемент, апаратура, електроприлади, верстати, скло [2, с. 373, 388, 398].

Значною була допомога України сільському господарству Молдавії. Уже навесні 1945 р. з України поступило в Молдавію 352 т насіння [8, с. 358]. З різних міст України поступали: трактори, кінні молотарки з харківських заводів тракторного і «Серп і Молот»; сівалки для висіву насіння цукрового буряку з кіровоградського заводу «Червона Зірка»; комбайни із Запоріжжя; тракторні плуги із Сталіно (Донецьк), Одеси; автопричепа з Білої Церкви; цистерни різної місткості

з Дніпродзержинська. Крім того, різні сільгоспмашини та інвентар поступали з Києва, Дніпрпетровська, Миколаєва, Чернівців та інших міст [3. Ф. Р. 2848. Оп. 6. Спр. 137. Арк. 26, 27, 37, 40, 44, 51, 102].

Наприклад, у 1949 р. з ХТЗ було поставлено в Молдавію 504 трактори «ХТЗ-НАТИ» [4, с. 43], із заводу «Червона Зірка» – 475 тракторних сівалок, з Одеського заводу ім. Жовтневої революції – 340 тракторних плугів, з Херсона – 50 локомотивів та ін. [3. Ф. Р. 2848. Оп. 6. Спр. 137. Арк. 227, 252, 257]. Всього за 1949 – 1950 рр. із заводів України було завезено кілька тисяч харківських тракторів, 700 комбайнів із Запоріжжя, 1750 культиваторів, 2 тис. сівалок, 950 молотарок. Крім того, суміжні з Молдавією підприємства, МТС України надавали посильну допомогу молдавським сусідам.

Підприємства України поставляли для сільського господарства Молдавії певну кількість мінеральних добрив. Приміром, лише за березень 1949 р. з Горлівського азотнотукового заводу в Молдавію було відправлено 15 вагонів сульфату амонію, з Калуського калійного комбінату – 266 т хлористого калію [3. 2848. Оп. 6. Спр. 137. Арк. 43, 52].

Винятково у важких умовах опинилося сільське господарство Молдавії внаслідок посухи 1946 р. і наступного голоду. Постраждало сільське господарство і у багатьох областях України. І навіть у цих обставинах Україна поставила в Молдавію навесні 1947 р. 38 тис. т насіння, або 85 % від усієї насіннєвої допомоги, що поступила в Молдавію з інших республік. Відправлялася з України в Молдавію також племінна худоба [3. Ф. Р. 337. Оп. 21. Спр. 416. Арк. 58-59]. Колгоспам і населенню Молдавії було дозволено владою купувати худобу в західних областях України.

У загальному потоці вантажів, що відправлялися з України у інші республіки у 1950 р., на Молдавію припадало 3,3 % [1, с. 206].

Помітною була також допомога кадрами. Наприклад, серед 75 спеціалістів, направлених з інших республік у Молдавію в 1948 р., були також випускники Одеського, Херсонського, Житомирського сільськогосподарських інститутів, Харківського ветеринарного, Полтавського будівельного інститутів. У 1949 р. у колгоспи Молдавії було направлено з України 184 бухгалтерських працівників.

Направлялися в Молдавію також випускники Київського технологічного інституту легкої промисловості, Львівської профтехшколи швейників і навіть механіки, майстри з діючих Одеської і Чернівецької трикотажних фабрик, які брали участь у монтажі обладнання на Кишинівській трикотажній фабриці № 2.

Надавали допомогу Молдавії різні проектні, геологорозвідувальні організації, вчені України. Зокрема, українськими геологами були

розвідані родовища гіпсу, піску для виробництва скла [5. 1945. 12 вер., 3 жовт.; 1946. 11 чер.; 1947. 19 жовт.]. Група проєктантів з Київської архітектурної майстерні на чолі з архітектором Чупруном розробила у 1945 р. проєкт головного корпусу Кишинівського залізничного вокзалу, а у 1947 р. – проєкт другої черги вокзалу [5. 1945. 25 вер.; 1947. 30 груд.].

У 1947–1949 рр. спеціалісти з Українського відділення Всесоюзного інституту «Гідропроект» ім. Жука, що діяло у Харкові, зокрема інженери Демюр, Завалинич, Краснов та ін., розробили проєкт Дубоссарської ГЕС на Дністрі і працювали там аж до її пуску.

Відбувалося також запозичення працівниками молдавських підприємств кращого досвіду київських, одеських та інших підприємств. Наприклад, у 1950 р. на хлібопекарних і кондитерських підприємствах Києва, Одеси та інших українських міст побували 32 інженери і техніки з таких же підприємств Молдавії, де знайомилися з кращим досвідом роботи.

Всього трудові колективи України у 1945–1950 рр. взяли участь у відбудові і будівництві нових понад 600 підприємств, зокрема у створенні таких нових галузей у республіці, як машинобудування, металообробка та ін. Це дало можливість Молдавії удвічі збільшити випуск промислової продукції у 1950 р. у порівнянні з довоєнним періодом. Чимало підприємств, відбудованих і побудованих тоді з допомогою українських спеціалістів, діє і по сьогоднішній день.

## ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Давидов Г.М.* Виробничі економічні зв'язки УРСР з союзними республіками // Розміщення продуктивних сил Української РСР. К., 1970. Вип. 11–2. С. 201–230.
2. *История Кишинева.* 1946–1966. Кишинев, 1966.
3. Національний архів Республіки Молдова.
4. *Репида Л.Е., Брынзила Н.Г.* Участие рабочего класса в создании материально-технической базы сельского хозяйства Молдавской ССР в 1944–1945 гг. // Развитие промышленности и рабочего класса Молдавской ССР. Кишинев, 1970. С. 38–59.
5. *Советская Молдавия (Кишинев).* 1946–1950.
6. *Царанов В.И.* Восстановление промышленности Молдавской ССР в 1944–1948 гг. // Развитие промышленности и рабочего класса Молдавской ССР. Кишинев, 1970. С. 15–65.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.
8. *Экономика Советской Украины.* 1945–1975. К., 1975.